

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.3.4.3>

PODEJŚCIA TEORETYCZNO-METODOLOGICZNE DO OKREŚLENIA POJĘCIA I TREŚCI BEZPIECZEŃSTWA I HIGIENY PRACY PRACOWNIKÓW POLICJI

Oleksandr Bachynskiy

*student Katedry Obsługi Prawnej Działalności Gospodarczej
Charkowskiego Narodowego Uniwersytetu Spraw Wewnętrznych (Charków, Ukraina)*

ORCID ID: 0000-0003-0172-0225

e-mail: Oleksandr_Bachynskiy@ukr.net

Adnotacja. Celem artykułu jest zdefiniowanie koncepcji i ujawnienie treści bezpieczeństwa i higieny pracy pracowników Narodowej Policji Ukrainy. W artykule, opierając się na analizie poglądów naukowych naukowców i norm obowiązującego prawa, rozważono teoretyczne i metodologiczne podejścia do interpretacji pojęcia bezpieczeństwa i higieny pracy. Zaproponowano autorską definicję pojęcia bezpieczeństwa i higieny pracy policjantów. Uzasadnione jest społeczno-ekonomiczne i polityczne znaczenie wykonywania zasad bezpieczeństwa i higieny pracy policjantów. Podkreślono kluczowe elementy bezpieczeństwa i higieny pracy pracowników Narodowej Policji Ukrainy, przez które ujawniana jest jej treść.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo i higiena pracy, pracownik, policjant, Narodowa Policja Ukrainy, środki bezpieczeństwa i higieny pracy.

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL APPROACHES TO DEFINING THE CONCEPT AND CONTENT OF POLICE PROTECTION

Oleksandr Bachynskiy

*applicant for the Department of Legal Support economic activity
Kharkiv National University of Internal Affairs (Kharkiv, Ukraine)*

ORCID ID: 0000-0003-0172-0225

e-mail: Oleksandr_Bachynskiy@ukr.net

Abstract. The purpose of the article is to define the concept and disclose the content of labor protection of employees of the National Police of Ukraine. The article, based on the analysis of scientific views of scientists and the norms of current legislation, examines the theoretical and methodological approaches to the interpretation of the concept of labor protection. The author's definition of the concept of labor protection of police officers is offered. The socio-economic and political importance of police protection is substantiated. The key elements of labor protection of the National Police of Ukraine through which its content is revealed are highlighted.

Key words: labor protection, employee, policeman, National Police of Ukraine, labor protection measures.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТУ ОХОРОНИ ПРАЦІ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ

Олександр Бачинський

*здобувач кафедри правого забезпечення господарської діяльності
Харківського національного університету внутрішніх справ (Харків, Україна)*

ORCID ID: 0000-0003-0172-0225

e-mail: Oleksandr_Bachynskiy@ukr.net

Анотація. Метою статті є визначити поняття та розкрити зміст охорони праці працівників Національної поліції України. У статті, спираючись на аналіз наукових поглядів вчених та норм чинного законодавства, здійснено розгляд теоретико-методологічних підходів щодо тлумачення поняття охорони праці. Запропоновано авторське визначення поняття охорони праці працівників поліції. Обґрунтована соціально-економічна та політична важливість здійснення охорони праці поліцейських. Виокремлено ключові елементи охорони праці працівників Національної поліції України через які розкривається її зміст.

Ключові слова: охорона праці, працівник, поліцейський, Національна поліція України, заходи охорони праці.

Постановка проблеми. Право працівників на здорові та безпечні умови праці є одним з фундаментальних прав людини, гарантованих Конституцією України (Конституція України, 1996). Зазначене положення поширюється на всі категорії працівників, в тому числі й тих, що здійснюють трудову діяльність в органах та підрозділах Національної поліції України. Варто відзначити, що робота в поліції не має прогнозованого характеру, оскільки передбачає реалізацію функцій у сфері охорони громадського порядку,

забезпечення громадської безпеки та боротьби зі злочинністю, тощо. Окрім того, на сьогодні у період загострення економічної кризи у країні, коли особливо зростає криміногенна ситуація та злочинність, працівникам поліції дуже часто доводиться працювати ще у більш непередбачуваних та екстремальних умовах. Саме тому, стан професійного травматизму серед працівників поліції останніми роками викликає особливе занепокоєння.

Відповідно до даних Міністерства внутрішніх справ України за роки незалежності нашої держави при виконанні службових обов'язків загинув 1671 працівник поліції, 14508 - зазнали поранень. З початку проведення антитерористичної операції /операції об'єднаних сил України на сході України загинули 455 правоохоронців, 1920 – зазнали поранень, 34 – зникли без вісти (Портал Міністерства внутрішніх справ України, 2020). До того ж у цьому контексті доцільно зауважити, що працівники поліції часто переживають посттравматичні стреси, які є безумовною складовою правоохоронної діяльності. Отже, проходження служби у лавах Національної поліції України нерозривно пов'язаний із професійним ризиком, а тому питання охорони праці поліцейських є актуальним та потребує додаткового теоретичного аналізу та вивчення.

Стан дослідження. Варто відзначити, що питання охорони праці різних категорій працівників у своїх наукових працях неодноразово розглядали: О.А. Яковлев, Ю.Ю. Івчук, В.Г. Грибан, В.А. Глуховець, О.Г. Комісаров, В.В. Богуславський, М.В. Шутий, О.М. Обушенко та багато інших. Втім, незважаючи на суттєвий теоретичний доробок, вчені досить мало уваги приділяли питанню охорони праці саме поліцейських.

Саме тому метою статті є: визначити поняття та розкрити зміст охорони праці працівників Національної поліції України.

Виклад основного матеріалу. Починаючи наукове дослідження варто відзначити, що на сьогодні у національному законодавстві існує легальне тлумачення терміну «охорона праці». Так, відповідно до ст. 1 Закону України «Про охорону праці» (Про охорону праці, 1992) охорона праці - це система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я і працездатності людини у процесі трудової діяльності (Про охорону праці, 1992). Отже, законодавець розглядає охорону праці у широкому розумінні, як систему різних заходів, спрямованих на захист та збереження життя працівників.

Охороні праці, як пише О.А. Яковлев, надають вагомого значення перш за все трудящі. Ось чому, на думку вченого, для їх нормальної життєдіяльності в умовах виробництва необхідно створити належні, безпечні і здорові умови праці, які дали б їм змогу плідно працювати, не перетомлюватися і зберігати своє здоров'я (Яковлев, 2019: 118). Як зазначає Ю.Ю. Івчук, у сучасній науці особливо підкреслюється багатоаспектність терміна «охорона праці», який сприймається водночас як соціальне, економічне та правове явище, виключно важливе для забезпечення гармонійного розвитку кожного індивідуума, процвітання суспільства і держави. Соціальне значення охорони праці полягає у багатоплановій діяльності держави, посадовців, власників або уповноважених ними органів будь-якої форми власності, громадських організацій і громадян, спрямованій на збереження здоров'я працівників і найбільш тривале забезпечення високого рівня працездатності працівників в процесі їх трудової діяльності, що обумовлює комплексний характер охорони праці. Економічне значення охорони праці ним розглядається крізь призму зростання продуктивності праці, збільшення фонду робочого часу, зниження витрат на відшкодування шкоди, завданої життю і здоров'ю працівника нещасним випадком на виробництві або професійним захворюванням (Івчук, 2012: 53).

Тож, у правовій науці існує усталена точка зору щодо розгляду охорони праці як правової категорії у широкому та вузькому значенні. Охорона праці у широкому значенні складається із сукупності належних до різних інститутів трудового права правових норм, що торкаються комплексу питань застосування праці і створення сприятливих загальних умов трудової діяльності або службово-професійної діяльності. У свою чергу, у вузькому значенні охорона праці являє собою самостійний інститут права, який містить наступні норми права: норми, що гарантують право працівника на працю в умовах, які відповідають вимогам безпеки та гігієни, захист працівника в разі отримання травми чи захворювання у період роботи, а також травм та захворювань, які пов'язані з виконанням його трудових обов'язків; – норми, що містять вимоги щодо забезпечення здорових і безпечних умов роботи, запобігають виробничому травматизму, загальним та професійним захворюванням; – норми, що забезпечують участь працівників та професійних спілок у встановленні умов праці; – норми, що забезпечують здійснення нагляду та контролю за реалізацією зазначених вимог у сфері охорони праці; – норми, що визначають відповідальність за порушення у сфері охорони праці (Івчук, 2012: 53-54).

На наше переконання, охорона праці є багаторівневим, всеохоплюючим явищем у сфері здійснення трудової діяльності, яке для теоретичної узгодженості необхідно розглядати, як у вузькому, так і у широкому значенні. У вузькому сенсі охорона праці є самостійним структурним елементом (інститутом) галузі трудового права, який складається із взаємопов'язаних та взаємодоповнюючих юридичних норм, які врегульовують відносини у сфері забезпечення належних, здорових та безпечних умов праці працівників. В свою чергу відповідно до широкого тлумачення охорону праці слід розглядати як багаторівневу систему, що складається із передбачених законодавством заходів і засобів (економіко-соціальних, санітарно-технічних, організаційно-правових та адміністративно-управлінських), що застосовуються роботодавцем, та спрямовані на забезпечення безпечних і здорових умов праці, попередження нещасних випадків, травматизму та професійних захворювань працівників в процесі трудової діяльності. Тож, охорона праці є всеохоплюючим явищем, яке можна розглядати у різних аспектах, зокрема: у медичному, профілактичному, економічному,

виробничому, фізіологічному, психологічному, юридичному тощо. Саме юридичний аспект охорони праці становить основу її реалізації.

Право на професійно-службову діяльність поліцейських за умов, які відповідають вимогам безпеки праці гарантовано Конституцією України (Конституція України, 1996) та іншим національним законодавством. Небезпечні умови праці поліцейських також потребують відповідного захисту, який забезпечується самостійним інститутом трудового права охороною праці. Так, Н.А. Ковтун та І.А. Іскалієв зазначають, що у результаті дотримання норм охорони праці забезпечується особиста безпека співробітників органів внутрішніх справ. В межах цих норм ступінь професійного ризику не є реальною загрозою для життєдіяльності та психологічної стабільності службовця, що дозволяє результативно виконувати покладені на нього службові завдання. На думку авторів, це є умовою професійної службової діяльності співробітників органів внутрішніх справ (Ковтун, Іскалієв, 2020: 365).

Як зазначають автори навчального посібника «Забезпечення охорони праці та особистої безпеки в Національній поліції України» за загальною редакцією В.Г. Грибана та В.А. Глуховері, охорона праці працівника Національної поліції передбачає забезпечення гарантії збереження здоров'я і працездатності поліцейських у будь-яких умовах службової діяльності, визначеної законодавчо-нормативною базою через ефективне управління нею та формування відповідальності у посадових осіб та персоналу за колективну та власну безпеку (Грибан, Глуховеря, 2017: 13). Отже, з наведеного вбачається, що в основу тлумачення охорони праці працівників поліції покладено особисту безпеку таких працівників.

Загалом безпека – це відсутність неприпустимого ризику, пов'язаного з травмуванням або загибеллю людей, заподіянням збитків навколишньому середовищу (Про затвердження Типового положення про систему управління безпекою руху на автомобільному транспорті, 2003); безпека – це такий стан захищеності буття, цінностей та інтересів суб'єкта (об'єкта) безпеки від загроз та небезпек, за якого забезпечуються оптимальні умови його життєдіяльності, розвитку та самореалізації. Забезпечення безпеки відбувається шляхом дотримання необхідних параметрів (індикаторів і норм), в рамках яких стабільно і збалансовано відбуваються усі наявні процеси. Вони підтримуються завдяки певній системі заходів, спрямованих на створення й підтримання безпечних умов, у яких небезпека відсутня або зведена до мінімуму, а можливі ризики та виклики не становлять реальної загрози (Пасічник, 2011: 10). Тобто, безпека означає певну захищеність людини від зовнішніх факторів, які можуть завдати їй шкоду. Якщо розглядати безпеку поліцейських, то вони, як і всі громадяни, мають право на безпеку праці, але праця працівників поліції передбачає наявність ризику та небезпечних ситуацій, які можуть виникати постійно в процесі службово-професійної діяльності. Безпека праці є основою охорони праці, тією правовою категорією, на якій охорона праці як самостійна правова категорія базується.

З точки зору О.Г. Комісарова «особиста безпека визначається специфікою умов, змісту і форм професійної діяльності; ступенем професійної захищеності працівника, у тому числі наявністю організаційно-правового, управлінського і матеріально-технічного характеру; рівнем професійно-психологічної підготовленості працівника і наявністю у нього спеціальних знань та вмінь із забезпечення особистої безпеки при вирішенні професійних завдань або у ситуаціях, пов'язаних із професійною діяльністю. Особиста безпека поліцейських спрямована на їх захист від небезпечних, екстремальних ситуацій, тому кожен працівник поліції має знати та самостійно визначати такі ситуації, швидко реагувати на них, з метою їх уникнення, усунення та ліквідації їх наслідків» (Комісаров, 2014: 84). Ще одне трактування особистої безпеки наводять автори навчального посібника «Забезпечення охорони праці та особистої безпеки в Національній поліції України», які зазначають, що особиста безпека – це система організаційно-правових, тактико-психологічних, фізичних заходів, які дозволяють забезпечити збереження життя та здоров'я працівників підрозділів Національної поліції і підтримати високий рівень ефективності їх професійної діяльності (Грибан, Глуховеря, 2017: 13).

Законом України «Про Національну поліцію» (Про Національну поліцію, 2015) закріплено гарантії безпеки поліцейських та механізми їх реалізації, що дозволяє мінімізувати ризик настання небажаних або небезпечних наслідків. В цьому контексті доцільно підкреслити, що підвищені ризик та небезпека є невід'ємними складовими професійної діяльності працівників цієї професії (Про Національну поліцію, 2015). Щодо небезпек та ризиків, які виникають в процесі здійснення працівниками поліції своїх службових обов'язків, то можна зазначити наступні: загрози при здійсненні патрулювання вулиць, громадських місць, місць масового перебування людей з метою попередження порушень; охорона громадського порядку та громадської безпеки на залізничних вокзалах, автовокзалах, базарах, інших місцях скупчення людей; проведення спеціальних операцій, спрямованих на затримання правопорушників і злочинців, які порушують громадський спокій та громадський порядок; забезпечення безпеки дорожнього руху – охорона громадського порядку та громадської безпеки під час проведення масових заходів; охорона громадського порядку та громадської безпеки в районах стихійного лиха та місцях, які оголошені небезпечними зонами; проведення оперативно-розшукових заходів по виявленню та знешкодженню злочинних угруповань. Усі ці заходи несуть у собі потенційні ризики та загрози для життя і здоров'я працівників поліції. Окрім зазначених, загрозу для життя і здоров'я поліцейських створюють також інші ситуації, які виникають в процесі їх службової діяльності (Шутий, 2014: 174).

Ризик як фізичний, так і психологічний є сьогодні об'єктивною складовою професійної діяльності працівників Національної поліції України. А відтак заходи щодо забезпечення їх особистої безпеки передбачають цілеспрямоване зменшення такого ризику до реально можливої мінімальної межі. Саме тому,

особиста безпека є основною проблемою поліцейських при вирішенні ними професійних завдань в процесі службової діяльності, що обумовлює той факт, що це питання є актуальним для теорії та правозастосовної практики.

Отже, виходячи з усього вищезазначеного, в контексті представленої проблематики пропонуємо розглянути охорону праці як невід'ємний елемент службової діяльності працівників органів та підрозділів Національної поліції України, який являє собою сукупність правових норм та організаційних заходів, що в своїй сукупності спрямовані на створення належних, безпечних та здорових умов праці, а також на усунення та/або мінімізацію професійних ризиків та забезпечення особистої та службової безпеки поліцейських під час виконання ними своїх службових обов'язків.

Висновок. Таким чином, охорона праці поліцейських є важливим комплексним, соціальним, економічним явищем, яке спрямоване на збереження життя працівників поліції, забезпечення безпеки їх службово-професійної діяльності, а також створення належних (здорових, безпечних, гігієнічних) умов служби, які відповідають лікувально-профілактичним, санітарно-гігієнічним та соціально-економічним нормам, що спрямовані на збереження фізичного та психічного здоров'я працівників поліції. Саме від охорони праці поліцейських залежать їх здоров'я, винагорода, добробут, самореалізація, просування по службі та зміцнення службової дисципліни. На наше переконання, серед основних елементів, які складають зміст охорони праці поліцейських, слід виділити: а) соціально-економічний, який передусім і формує характер умов праці; б) техніко-організаційний елемент, який спрямований на забезпечення такого технологічного рівня організації праці, який унеможливить негативний вплив шкідливих виробничих чинників на працівника; в) санітарно-гігієнічний та лікувально-профілактичний елементи – спрямовані на збереження життя і здоров'я працівників в процесі їх трудової діяльності.

Список використаних джерел:

1. Грибан В.Г., Глухверя В.А. Забезпечення охорони праці та особистої безпеки в Національній поліції України: навчальний посібник. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2017. 212 с.
2. Івчук Ю.Ю. Правове визначення поняття «охорона праці». Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. «Право», 2012. Вип. 18. С. 51–57.
3. Ковтун Н.А., Искалиев И.А. Особенности охраны труда сотрудников органов внутренних дел. *Вопросы студенческой науки*, 2020. № 5 (45). С. 364–369.
4. Комісаров О.Г., Богуславський В.В. Інформаційне забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку: сучасний стан проблеми. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету*, 2014. № 3. С. 82–89.
5. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР.
6. Пасічник В. Філософська категорія безпеки як основа нової парадигми державного управління національною безпекою. *Науковий вісник «Демократичне врядування»*, 2011. Вип. 7. С. 1–10.
7. Портал Міністерства внутрішніх справ України. 2020. URL: https://mvs.gov.ua/uk/press-center/news/U_MVS_vshanuvali_ramyat_pravoohoronciv_yaki_zaginuli_pri_vikonanni_sluzhbovih_obovyazkiv_23753
8. Про затвердження Типового положення про систему управління безпекою руху на автомобільному транспорті : наказ Міністерства транспорту України від 12 листопада 2003 року № 877.
9. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII.
10. Про охорону праці: Закон України від 14.10.1992 № 2694-XII.
11. Шутий М.В. Аспекти визначення поняття «безпека» та його значення для забезпечення особистої безпеки працівників органів внутрішніх справ України. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*, 2014. № 3 (74). С. 173–178.
12. Яковлев О.А. Фундаментальні проблеми правового регулювання умов праці і встановлення гарантій для працівників: монографія. Харків: Право, 2019. 456 с.

References:

1. Hryban, V.H., Hlukhoveria V.A. (2017). Zabezpechennia okhorony pratsi ta osobystoi bezpeky v Natsionalnii politsii Ukrainy [Ensuring labor protection and personal safety in the National Police of Ukraine]: navchalnyi posibnyk. Dnipro: Dniprop. derzh. un-t vnutr. sprav ; Lira LTD. 212 p. [in Ukrainian].
2. Ivchuk, Yu.Iu. (2012). Pravove vyznachennia poniattia «okhorona pratsi» [Legal definition of "labor protection"]. *Zbirnyk naukovykh prats Kharkivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni H.S. Skovorody*. «Pravo». Vyp. 18. pp. 51–57. [in Ukrainian].
3. Kovtun, N.A., Iskaliev, I.A. (2020). Osobennosti ohrany truda sotrudnikov organov vnutrennih del [Features of labor protection of employees of internal affairs bodies]. *Voprosy studencheskoj nauki*. № 5 (45). pp. 364–369. [in Russian].
4. Komisarov, O.H., Bohuslavskiy, V.V. (2014). Informatsiine zabezpechennia osobystoi bezpeky pratsivnykiv syl okhorony pravoporiadku: suchasnyi stan problemy [Information security of personal security of law enforcement officers: the current state of the problem]. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho universytetu*. № 3. pp. 82–89. [in Ukrainian].
5. Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine] vid 28.06.1996 № 254k/96-VR. [in Ukrainian].
6. Pasichnyk, V. (2011). Filosofska katehoriia bezpeky yak osnova novoi paradyhmy derzhavnoho upravlinnia natsionalnoiu bezpekoiu [Philosophical category of security as the basis of a new paradigm of state management of national security]. *Naukovyi visnyk «Demokratychnе vriaduvannia»*. Vyp. 7. pp. 1–10. [in Ukrainian].

7. Portal Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrainy [Portal of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine]. 2020. URL: https://mvs.gov.ua/uk/press-center/news/U_MVS_vshanuvali_pamyat_pravoohoronciv_yaki_zaginuli_pri_vikonanni_sluzhbovih_obovyazkiv_23753 [in Ukrainian].
8. Pro zatverdzhennia Typovoho polozhennia pro systemu upravlinnia bezpekoiu rukhu na avtomobilnomu transporti [On approval of the Standard Regulations on the traffic safety management system for road transport]: nakaz Ministerstva transportu Ukrainy vid 12 lystopada 2003 roku № 877. [in Ukrainian].
9. Pro Natsionalnu politsiu [About the National Police]: Zakon Ukrainy vid 02.07.2015 № 580-VIII. [in Ukrainian].
10. Pro okhoronu pratsi [On labor protection]: Zakon Ukrainy vid 14.10.1992 № 2694–KhII. [in Ukrainian].
11. Shutyi, M.V. (2014). Aspekty vyznachennia poniattia «bezpeka» ta yoho znachennia dlia zabezpechennia osobystoi bezpeky pratsivnykiv orhaniv vnutrishnikh sprav Ukrainy [Aspects of defining the concept of "security" and its importance for personal security of law enforcement officers of Ukraine]. *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo*. № 3 (74). pp. 173–178. [in Ukrainian].
12. Iakovliev, O.A. (2019). Fundamentalni problemy pravovoho rehuliuвання umov pratsi i vstanovlennia harantii dlia pratsivnykiv [Fundamental problems of legal regulation of working conditions and establishment of guarantees for employees]: monohrafiia. Kharkiv: Pravo. 456 p. [in Ukrainian].